
ADVIES

Voorlopig verslag 2023 van het Comité van klimaatdeskundigen over de stand van zaken en de bijdrage van het gewestelijke overheidsbeleid tot de klimaatdoelstellingen

Aanvrager

Comité van klimaatdeskundigen

Aanvraag ontvangen op

16-02-23

Advies aangenomen door de Raad voor
het Leefmilieu op

14-03-23

Inleiding

Op 16.02.2023 werd de Raad voor het Leefmilieu (hierna 'de Raad') door het Comité van klimaatdeskundigen (hierna 'het Comité') verzocht advies uit te brengen over het eerste jaarverslag van het Comité als bedoeld in artikel 1.5.1 van de ordonnantie van 2 mei 2013 houdende het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing. Dit verslag moet de inbreng evalueren van het gewestelijk overheidsbeleid voor de klimaatdoelstellingen op middellange en lange termijn, zoals bedoeld in de artikelen 1.2.2 en 1.2.3 van de genoemde ordonnantie van 2 mei 2013, en moet aanbevelingen aan de Regering bevatten op basis van deze evaluatie. Dit verslag moet ook nagaan in welke mate de beginselen bedoeld in artikel 1.2.5 en artikel 1.4.2 van genoemde ordonnantie in acht worden genomen, en de naleving onderzoek van het veiligheidsbeginsel volgens hetwelk geen enkele maatregel van de gewestelijke overheden de klimaatdoelstellingen op middellange en lange termijn bedoeld in de artikelen 1.2.2 en 1.2.3 van de genoemde ordonnantie.

Het uitbrengen van een advies door de Raad over dit verslag is vastgesteld in artikel 15, §1 van het Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Executieve van 15 maart 1990 houdende de regeling van de oprichting, de samenstelling en de werking van de Raad voor het Leefmilieu voor het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest. Na de ontvangst van het advies van de Raad, maakt het Comité ten laatste op 31 maart gelijktijdig aan de Regering en het Parlement zijn verslag en het advies van de Raad voor het Leefmilieu over.

Advies

1. Algemene beschouwingen

De Raad feliciteert het Comité met het complexe werk dat het in de korte periode sinds zijn aanstelling in juni 2022 heeft verricht. Hoewel dit verslag een eerste ontwerp is dat binnen een kort tijdsbestek moest worden geschreven, is het een kwalitatieve en duidelijke tekst, die een grondig onderzoek en nauwgezette opvolging door de Regering verdient.

De Raad is van oordeel dat uit dit verslag blijkt hoe complex de Brusselse context is en hoe belangrijk het is dat de ecologische visie wordt afgestemd op de lokale omstandigheden. Hij wijst er ook op dat er een verschil is tussen wereldwijde klimaatverandering en lokale klimaatverandering in de stad en merkt op dat de behoeften van een buurt niet stoppen aan de grenzen van een gemeente.

De Raad is zich ervan bewust dat dit verslag een voorlopig document is en dat het Comité tijd nodig heeft om binnen het Brusselse institutionele landschap de meest doeltreffende aanpak uit te werken. Hij heeft bij het lezen van het verslag dan ook rekening gehouden met het feit dat het soms onnauwkeurig of onvolledig is. **De Raad** hoopt dat het Comité bij de opstelling van zijn toekomstige verslagen gebruik kan maken van de aanbevelingen in dit advies. Hij moedigt het Comité ook aan zijn werkingsbehoeften in kaart te brengen en die mee te delen aan de Regering.

Tot slot wil **de Raad** wijzen op de urgentie van de klimaatuitdaging, iets waar ook het verslag attent op maakt.

2. Beschouwingen over het verslag en aanbevelingen voor toekomstige verslagen van het Comité

2.1 Algemene beschouwingen

De Raad is positief over de samenvatting van de aanbevelingen van het verslag. Hij is echter van oordeel dat het verslag duidelijker zou kunnen zijn wat betreft de klimaatimpact van die verschillende aanbevelingen. Om de draagwijdte van het verslag te maximaliseren, stelt **de Raad** voor om een volgorde van voorrang aan de aanbevelingen toe te kennen (bijvoorbeeld op een schaal van 1 tot 3) al naargelang ze een positieve of negatieve impact hebben (d.w.z. afhankelijk van de kosten die ontstaan als er niets gebeurt) of naargelang ze al dan niet gemakkelijk kunnen worden uitgevoerd. Het Comité zou ook de aandacht kunnen vestigen op een beperkt aantal (2-3) belangrijke en concrete boodschappen dat het verslag uitdraagt.

De Raad is van oordeel dat de klimaatproblematiek in dit verslag op een zeer sectorale manier wordt benaderd, terwijl er geen aandacht wordt besteed aan transversale en ecosystemische aspecten en er geen verbanden worden gelegd tussen de verschillende thema's, rekening houdend met de dynamiek tussen en het belang van die thema's. Het zou interessant zijn om een hoofdstuk toe te voegen waarin de verschillende thema's op een transversale manier worden behandeld, om op die manier tot een coherent geheel te komen waarbij de aanbevelingen worden gerangschikt volgens hun potentiële impact op het klimaat. Het deel van het verslag over de sociale aspecten bevat essentiële beschouwingen, maar staat los van de rest van het verslag omdat het moeilijker is om een verband te leggen met het klimaat.

Een van de transversale aspecten waaraan geen aandacht wordt besteed is dat van de kansen die de ecologische en klimatologische transitie creëert. Zo biedt de ontwikkeling van expertise en industrieën op het gebied van duurzaam bouwen mogelijkheden voor de arbeidsmarkt. Door die ontwikkeling ontstaan dan weer nieuwe opleidingsbehoeften alsook vragen op over de verdeling van ruimte en over de plaats van de productie-activiteiten in de stad.

Een ander transversaal aspect dat in het verslag niet aan bod komt, is dat van de intergewestelijke uitdagingen. Het Comité en de Regering moeten een grootstedelijke visie ontwikkelen en de verschillende mogelijkheden voor intergewestelijke samenwerking in kaart brengen en benutten.

De Raad merkt op dat het verslag uitgaat van het Brusselse Gewest zoals het er in 2023 uitziet (met 1,2 miljoen inwoners, een stabiele economie, enz.), maar dat geen rekening gehouden wordt met de politieke keuzes die tot deze situatie hebben geleid, terwijl die politieke elementen op lange termijn kunnen veranderen. In dezelfde zin gaat het verslag hoofdzakelijk uit van de uitgaven die nodig zijn om huidige gedragingen in stand te houden (door middel van nieuwe technologieën, renovatiewerken, enz.) en wordt er weinig aandacht besteed aan essentiële aspecten als onderwijs en gedragsverandering.

In het algemeen is **de Raad** van oordeel dat het verslag een duidelijker onderscheid zou kunnen maken tussen de impact van de stad op het klimaat en haar weerbaarheid tegen klimaatverandering, en tussen de gevolgen en oorzaken van de wereldwijde klimaatverandering enerzijds en de lokale stedelijke klimaatverandering anderzijds.

De Raad is van oordeel dat de informatiebronnen en gegevens in het verslag harmonieuzer zouden kunnen worden gepresenteerd. De aangehaalde waarden en tabellen (bv. figuur 6) zouden verder kunnen worden uitgewerkt en zouden kunnen worden geanalyseerd door rekening te houden met de gewestelijke context (zoals is gebeurd voor de temperaturen in figuur 2). **De Raad** vertrouwt erop dat het Comité bij zijn toekomstige werkzaamheden een systematisch referentiekader zal kunnen ontwikkelen.

De Raad stelt voor meer illustraties toe te voegen om het verslag leesbaarder te maken. Elk subdeel van het verslag zou enkele conclusies in leektaal kunnen bevatten voor een publiek dat minder vertrouwd is met een academische schrijfstijl.

2.2 Aandacht voor het bestaande regionale beleid en de werkzaamheden en gegevens van de Brusselse instellingen

De Raad is van oordeel dat het verslag onvoldoende ingaat op de impact van het milieu- en klimaatbeleid dat de verschillende gewestelijke actoren (Leefmilieu Brussel, Brussel Mobiliteit, Net Brussel, Citydev, VIVAQUA) al sinds 1989 voeren. Er zijn al indicatoren en analyses van de klimaateffecten van dat beleid beschikbaar. Het is dan ook wenselijk dat het Comité daarmee rekening houdt tijdens zijn werkzaamheden. Het is belangrijk na te gaan welke uitgevoerde acties al een duidelijk positief effect hebben (bijvoorbeeld op het gebied van energie, luchtkwaliteit en biodiversiteit) en om die verwezenlijkingen niet als vanzelfsprekend te beschouwen.

De Raad merkt op dat sommige aanbevelingen in het verslag betrekking hebben op onderzoeks- of studiewerk dat al binnen een aantal Brusselse instellingen wordt verricht, zo onder meer bij urban.brussels, Leefmilieu Brussel en het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA). Die laatste instelling beschikt trouwens over een eenheid voor het evalueren van het gewestelijke beleid waaraan de Regering opdrachten over specifieke onderwerpen kan toevertrouwen; het werk van het BISA en dat van het Comité zou dus op elkaar afgestemd kunnen worden.

In de toekomst hoopt **de Raad** dat het Comité de tijd zal vinden om rekening te houden met het werk dat in die instellingen wordt verricht, en om op die manier zijn aanbevelingen te verfijnen op basis van wat wordt of al is gedaan. Als het Comité zijn taak afstemt op het werk van die instellingen, kan worden voorkomen dat te algemene aanbevelingen worden gedaan die een beperkte toegevoegde waarde hebben en die moeilijk kunnen worden uitgevoerd, met name wanneer binnen de administraties rond dezelfde thema's wordt gewerkt. **De Raad** beveelt aan dat er nauwer en op een meer gecoördineerde wijze wordt samengewerkt met de betrokken instellingen. Bovendien zou het Comité die instellingen dan kunnen ondersteunen en de Regering kunnen oproepen om ze te versterken als dat nodig blijkt of als er tekortkomingen aan het licht komen.

2.3 Uitstootdoelstellingen voor broeikasgassen

De Raad merkt op dat noch in het verslag, noch in het huidige klimaatbeleid tot op heden wordt gespecificeerd hoe de impact van het sinds 1989 gevoerde klimaatbeleid kan worden gemeten in termen van broeikasgasuitstoot. Aan de hand van een kwantitatieve analyse moet beoordeeld worden hoe groot de impact op de uitstoot is, om uiteindelijk een reeks maatregelen te bepalen en ervoor te zorgen dat de gekwantificeerde emissiereductiedoelstellingen tegen 2030 worden gehaald (40% vermindering van de broeikasgasemissies ten opzichte van 2005, enz. – zie de gekwantificeerde doelstellingen in punt 1.2 van het verslag van het Comité).

Tot dusver is er geen gecoördineerde kijk op de wijze waarop het koolstofbudget van het Gewest tussen de verschillende sectoren en gebieden moet worden verdeeld. Idealiter zouden er echter voor elke sector en elk gebied gekwantificeerde doelstellingen moeten worden vastgesteld die tussen nu en 2030 en 2050 regelmatig worden bijgesteld.

De Raad is het eens met het verzoek van het Comité aan de Regering om met spoed een ambitieuzere strategie uit te stippelen voor het koolstofarm maken van indirecte emissies, en met name van emissies die verband houden met energie-invoer.

2.4 Ruimtelijke ordening en stedenbouw

De Raad merkt op dat in het verslag onvoldoende onderscheid wordt gemaakt tussen klimaatverandering en het probleem van stedelijke hitte-eilanden. In het verslag zou ook nader kunnen worden ingegaan op het klimaateffect (door de uitstoot van broeikasgassen) van slecht geïsoleerde gebouwen.

In het algemeen wil **de Raad** benadrukken dat de kwaliteit van het bebouwde en niet-bebouwde stadslandschap behouden moet blijven en dat tegelijkertijd gebouwen mee moeten evolueren met de klimaatverandering.

In het verslag wordt aanbevolen (blz. 27) de stad te verdichten om de ontwikkeling van de biodiversiteit te bevorderen. **De Raad** deelt dit standpunt, op voorwaarde dat de verdichting resulteert in de ontwikkeling van een stedelijk skelet van open, groene en doorlaatbare ruimten. Hij merkt op dat dit betekent dat er op grootstedelijke schaal moet nagedacht worden over manieren om stadsuitbreiding tegen te gaan. Bij de verdichting moet worden gezorgd voor een kwalitatieve en aantrekkelijke leefomgeving in de stad, en moet dus rekening worden gehouden met de ongelijke verdeling van de milieuvorzieningen in het Gewest. **De Raad** beveelt derhalve aan het punt betreffende het behoud van braakliggende terreinen en open ruimten te nuanceren aangezien de herwildering en creatie van natuur bij de inrichting van braaklanden, zoals in het verslag genoemd, het onderwerp zijn van discussie binnen het maatschappelijk middenveld en territoriale actoren. Het zou interessant zijn als het verslag hiertoe zou bijdragen met een meer diepgaande analyse, door rekening te houden met de verschillende milieu- en klimaatkwesties en de verscheidenheid van gevallen in het Gewest, om te komen tot aanbevelingen die vertrekken vanuit een dieper denkproces.

Identiteit en renovatie van gebouwen

Wat gebouwen betreft, merkt **de Raad** op dat het erfgoedaspect in het verslag op een binaire manier wordt behandeld: enerzijds unieke bouwwerken van beschermd erfgoed waarover deskundigen het eens zijn dat elke impact op het uiterlijk zoveel mogelijk overwogen moet worden, en anderzijds alle andere gebouwen, waarvan een deel ook is opgenomen in de erfgoedinventaris, waarbij de tolerantie voor verandering van het uiterlijk moet evolueren naar een nieuwe vorm.

Hier moeten nuances worden aangebracht. **De Raad** merkt op dat de erfgoedelementen (en de waardering ervan) mettertijd evolueren en dat de in de inventaris opgenomen gebouwen een grote diversiteit weerspiegelen (erfgoedwaarde van een rij woningen of van een wijk als geheel, bijzondere kenmerken door de kwaliteit van het werk of de gebruikte materialen, enz.).

Niettegenstaande de mogelijkheid om 'fast tracks' te ontwikkelen voor de isolatie van gebouwen, pleit **de Raad** voor een gecontextualiseerde aanpak van erfgoed op basis van de kenmerken van het pand. De identiteit van een stad en haar gebouwen kan niet worden teruggebracht tot de functie die zij

vervullen, en het behoud van het erfgoed en de diversiteit van een stad heeft gevolgen voor de levenskwaliteit van haar inwoners. **De Raad** betreurt dan ook dat het verslag erop lijkt te wijzen dat de bescherming van de identiteit van de gebouwen en wijken van het Gewest niet verenigbaar is met de doelstelling van energierenovatie.

De Raad merkt ook op dat de aanbevelingen van het verslag gericht zijn op thermische renovatie. Enerzijds beveelt het verslag – dat hoofdzakelijk een technische benadering hanteert die op renovatie toegespitst is – energierenovatie aan door het aanbrengen van isolatie aan de buitenmuren van gebouwen, hetgeen een verandering van uiterlijk impliceert. Er bestaan echter verschillende oplossingen en externe isolatie is niet de enige oplossing. Als onderdeel van de Renolution-strategie wordt onderzoek gedaan naar de meest geschikte renovatieoplossingen voor elk type en stijl gebouw. Het doel is een gids met goede praktijken op te stellen voor de oplossingen die voor elk type gebouw moeten worden toegepast.

Anderzijds lijkt het verslag geen rekening te houden met meer ‘*low tech*’-oplossingen en met bredere criteria zoals comfort en woonbaarheid. Deze zouden belangrijke en aanvullende antwoorden kunnen opleveren (zoals het bevorderen van een woonmodel op een kleiner oppervlak of een significante gedragsverandering in verwarmingsmogelijkheden, enz.). Zo heeft Brussel bijvoorbeeld een enorm potentieel aan ‘*low tech*’-maatregelen die bescherming kunnen bieden tegen de hitte (bioklimatologische architectuur die wind- en schaduweffecten creëert in samenhang met vegetatie, toepassing van luiken, kleur van de gevel, enz.).

Ruimtelijke ordening

De Raad merkt op dat het hoofdstuk zich toespitst op bestaande kaders voor ruimtelijke ordening, zonder de rol van functieplanning te ontwikkelen en de wijze waarop verschillende stedelijke functies op elkaar inwerken (gemengde en nabije stad, enz.). **De Raad** is ook van oordeel dat het klimaatdebat niet losgekoppeld kan worden van het debat over het afbouwen van fossiele brandstoffen. Welke dichtheid moet worden nagestreefd in verhouding tot het totale verbruik van de stad (of per hoofd) bij een veerkrachtige aanpak? Bijvoorbeeld in een context waarin er minder energie zou zijn om de stad te bevoorraden en haar ‘metabolisme’ te beheren (behandeling van afval, enz.). Welke koolstofarme logistieke uitrusting moet er komen?

De Raad neemt nota van de negatieve bevindingen in het verslag betreffende de complexiteit van en de vertragingen bij het verkrijgen van bouw- of stedenbouwkundige vergunningen, met name in het kader van de dringende renovatie van het Brusselse gebouwenbestand. **De Raad** merkt op dat het stroomlijnen en versnellen van de vergunningsaanvraagprocedures niet mogelijk is zonder iets te doen aan het tijds- en personeelstekort waarmee de overheidsdiensten momenteel te kampen hebben.

Beschikbare gegevens en indicatoren

Wat de beschikbare gegevens betreft, wordt in het hoofdstuk over ruimtelijke ordening en stedenbouw gewezen op de noodzaak (blz. 21) om de gegevens over bodemafdekking te actualiseren en de bestaande indicatoren te verbeteren. **De Raad** merkt op dat dit werk al wordt uitgevoerd door Leefmilieu Brussel. De nieuwe bodemafdichtingskaart zal gebaseerd zijn op de situatie van 2022 en zou vóór eind 2023 beschikbaar moeten zijn. Zodra deze kaart beschikbaar is, zal het BISA zijn statistieken en indicatoren over bodemafdekking bijwerken voor publicatie op zijn website en op zijn website over wijkmonitoring.

Het hoofdstuk wijst erop (blz. 23) dat het mogelijk is indicatoren vast te stellen voor de werkelijke energieprestatie van een gebouw en dat deze gegevens kunnen worden vergeleken met de typologie van de bebouwing en met de sociaal-economische indexen. **De Raad** vestigt de aandacht op het feit dat de Regering in het ontwerp van Lucht-Klimaat-Energieplan het BISA heeft belast met de monitoring van EPB-certificaten, in samenwerking met Leefmilieu Brussel en Brussel Huisvesting. Het BISA beraadt zich momenteel over de uitvoering van die opdracht. Wat de sociaal-economische indexen betreft kunnen de gegevens ook worden gekruist met de vastgoedprijzen (verkoop – verhuur).

De Raad merkt op dat de in het verslag genoemde gemiddelde tijdsduur van de behandeling van vergunningen (5 tot 6 jaar in Brussel) niet strookt met de realiteit van dossiers die betrekking hebben op de energierenovatie van individuele gebouwen. Hij moedigt het Comité aan om samen met urban.brussels de verschillende procedures voor het aanvragen van een vergunning te evalueren.

2.5 Biodiversiteit

De Raad is van oordeel dat dit hoofdstuk in het verslag van 2023 interessante elementen bevat met betrekking tot de uitdagingen op vlak van biodiversiteit, maar dat die elementen algemeen blijven en niet erg specifiek zijn toegesneden op het grondgebied en de uitdagingen in Brussel. Sommige analyses en aanbevelingen zouden in dit verband kunnen worden herzien, met name in het licht van de lopende of reeds verrichte werkzaamheden bij Leefmilieu Brussel.

De Raad merkt ook op dat het hoofdstuk over biodiversiteit zich voornamelijk richt op flora- en faunasoorten, terwijl er ook dieper zou kunnen worden ingegaan op biomassa en ecosystemische aspecten (bijvoorbeeld via de ecosysteemfuncties van de bodem).

Het verslag wijst (blz. 39) op twee bijzonder belangrijke studies over de monitoring van de biodiversiteit. Hoewel die studies op dat vlak inderdaad de belangrijkste zijn, wijst **de Raad** erop dat ook andere studies niet uit het oog verloren mogen worden, zoals de atlanten en de OPEN-studie¹ over het netwerk van open ruimten in en rond Brussel. De OPEN-studie, die het resultaat is van samenwerking tussen het Brusselse en het Vlaamse Gewest, hanteert een transversale aanpak met aandacht voor verschillende thema's zoals klimaat, biodiversiteit, stadslandbouw en ruimtelijke ordening.

Het verslag (p. 40) stelt dat de evolutie van de verschillende soorten groene ruimten diachroon onderzocht zou kunnen worden op basis van satellietgegevens. **De Raad** wijst erop dat Leefmilieu Brussel op verschillende momenten de vegetatie in kaart heeft gebracht op basis van satellietbeelden. Daaruit is gebleken dat het – gegeven een aantal methodologische moeilijkheden – moeilijk en weinig realistisch is om op basis van die kaarten ontwikkelingsreeksen samen te stellen. Bovendien stroken de satellietgegevens niet altijd met de reële situatie. De satellietkaarten moeten namelijk getoetst worden aan de reële situatie, wat vaak op onvoldoende wijze gebeurt.

In het verslag wordt aanbevolen (blz. 42) een lijst van alle in Brussel voorkomende soorten op te stellen en voor elke soort uit te gaan van een reeks kenmerken. Een eerste stap zou dan kunnen zijn om de kern- of indicatorsoorten te bepalen die als referentie kunnen dienen voor de andere soorten. Aangezien dit werk al gedeeltelijk door Leefmilieu Brussel wordt uitgevoerd, zou het interessant zijn de aanbeveling van het verslag aan te passen aan de bestaande informatie en eventuele

¹ https://perspective.brussels/sites/default/files/open_20220203_brochure_nl.pdf

tekortkomingen vast te stellen. **De Raad** merkt ook op dat deze aanbeveling in haar huidige vorm geen concrete impact heeft op het klimaat. In het verslag zouden derhalve maatregelen voor de biodiversiteit kunnen worden aangegeven waarvan de uitvoering inventarisatiewerkzaamheden vereist (totstandbrenging van natuurlijke corridors, beperking van de lichtvervuiling, enz.).

2.6 Energie

De Raad merkt op dat dit hoofdstuk het verslag zou kunnen versterken als de bronnen of referenties van de opgenomen gegevens consequenter zouden worden vermeld. **De Raad** is van oordeel dat dit hoofdstuk interessante elementen bevat met betrekking tot de uitdagingen en is positief over de algemene bevindingen die worden gedaan. **De Raad** moedigt het Comité aan om bij de opstelling van toekomstige verslagen, waarvoor meer tijd beschikbaar zal zijn, die elementen aan te passen aan het Brusselse grondgebied en de Brusselse uitdagingen.

Aangezien er in het hoofdstuk gewag gemaakt wordt van 'scopes', die verwijzen naar de terminologie van het Green House Gas Protocol, zou het interessant zijn dat die termen in het verslag worden toegelicht om de tekst toegankelijker en begrijpelijker te maken.

De Raad merkt ook op dat het hoofdstuk niet ingaat op de kwestie van zuinigheid zonder technologische hulpmiddelen, hetgeen ook noodzakelijk is en een aanvulling vormt op de andere behandelde onderwerpen.

Aangezien het Lucht-Klimaat-Energieplan geen concrete ambities bevat voor fotovoltaïsche energie moedigt **de Raad** het Comité ten slotte aan om wat dit betreft een gekwantificeerde doelstelling aan te bevelen.

2.7 Thema's die niet in het verslag aan bod komen

De Raad merkt op dat thema's als bodems, water, mobiliteit en (circulaire) economie niet worden behandeld. Het Comité moet ernaar streven om de hele milieuproblematiek in kaart te brengen, zonder essentiële componenten uit het oog te verliezen.

Het verslag gaat in op de kwestie van ondoordringbare oppervlakken in verband met het creëren van koelte-eilanden en het beheer van regenwater, maar het besteedt geen aandacht aan bodems of hydrologie als zodanig. **De Raad** wijst op het belang van bodems voor de biomassa van het ecosysteem en de totstandbrenging van biodiversiteitsnetwerken. Daarom moedigt hij het Comité aan deze kwestie nader te bestuderen en de "Good Soils" strategie te analyseren.

Met betrekking tot mobiliteit is **de Raad** van mening dat het verslag het Good Move-plan moet integreren en evalueren, zowel wat betreft de reeds gemaakte vorderingen als de te bereiken doelstellingen. Het verslag zou ook een verband moeten leggen tussen mobiliteit, ruimtelijke ordening en luchtkwaliteit. Tot slot roept **de Raad** het Comité op om te wijzen op de noodzaak van gedragsverandering met betrekking tot mobiliteit. Een eenvoudige omschakeling van thermisch naar elektrisch en het daarmee gepaard gaande rebound-effect moet worden vermeden.

In een komend verslag zou ook ingegaan moeten worden op gedragsverandering in het algemeen en op de rol van circulaire economie en circulaire bouw. Het is ook belangrijk dat er daar verbanden gelegd worden met ruimtelijke ordening (productiesites, stadslandbouw, enz.).

3. Opmerkingen voor de Regering

De Raad verzoekt de Regering de in dit verslag gepresenteerde stand van zaken en beoordeling ernstig te nemen en op ruime schaal te verspreiden, zodat enerzijds elke voorgestelde maatregel aan de relevante actor wordt doorgegeven en anderzijds democratische controle op de uitvoering van deze maatregelen mogelijk is. **De Raad** beveelt de Regering aan duidelijk te communiceren over de context van de opstelling van het verslag (in een zeer beperkt tijdsbestek) en over de “voorlopige” status ervan. Het zou jammer zijn als de aandacht te makkelijk naar de tekortkomingen van het verslag zou gaan en niet naar het verrichte werk.

De Raad spoort de Regering tevens aan het Comité de nodige instrumenten en middelen te blijven verschaffen, met name wat betreft het delen van documentatie en informatie over de verwezenlijking van de klimaatdoelstellingen.

De Raad is van mening dat het verslag aantoont dat er een bredere behoefte bestaat om het onderzoek dat in het Brusselse gebied is of wordt verricht, te verzamelen en te communiceren. Hij moedigt de Regering aan een transversale routekaart op te stellen om snelle toegang tot de gegevens van de verschillende instellingen mogelijk te maken.

De Raad wijst erop dat het zonder een totaalbeeld van het koolstofbudget (als bedoeld in punt 2.3 van het advies) niet mogelijk zal zijn de maatregelen ter vermindering van de broeikasgasemissies te beoordelen, noch de eventuele aanpassingen op te volgen die in de loop van het proces moeten worden doorgevoerd om dit te bereiken. Daarom moedigt **de Raad** de Regering en het Comité aan een methode te ontwikkelen voor de monitoring van het klimaatbeleid op basis van kwalitatieve en numerieke criteria, die gekoppeld zijn aan de uiteindelijke doelstelling inzake de vermindering van broeikasgasemissies en die het mogelijk maken de vooruitgang ten opzichte van die doelstelling te meten (op het niveau van elke maatregel, sector of gebied).

Tot slot wil **de Raad** de aandacht van de Regering vestigen op de essentiële rol van de administraties bij de operationalisering van de verschillende aanbevelingen van het verslag. Daarom roept **de Raad** de Regering op het ambtenarenapparaat te versterken en te reorganiseren met het oog op een efficiënte en transversale werking, onder meer door nauwer samen te werken zoals gesteld in punt 2.2 hierboven.

*

* *